

ONDRÁŠIK, I.: *Problém a tajomstvo zmyslu života : Filozofická a kresťanská perspektíva.*
 154 s. Ružomberok : Ján Šindléry – TESFO,
 2016. ISBN 978-80-89253-72-2

Problém zmyslu je presne ten typ problémov, o ktorých nemožno s istotou povedať, či vôbec stoja za zmysluplnú úvahu. Pretože: a) alebo má ako problém zmysel v sebe samom, v tom, ako sa artikuluje a ako generuje spôsoby svojich riešení (ktoré však, doplníme s Deleuzom, problém nikdy nevyčerpajú); b) alebo ako problém zmysel nachádza svoj zmysel v niečom inom, bez ohľadu na to, či ide o ďalší, iný, vyšší, transcendentný zmysel, alebo o absurditu, ktorá je jeho konečným popretím. Už samotné znenie *Problém a tajomstvo zmyslu života* napovedá, že pôjde presne o tento typ diskusie. Autor v nej jasne deklaruje a kvalifikovane obhajuje svoje kresťanské pozície. Je si však dobre vedomý toho, že zmysel vždy znamená paradox. Pôdu pre expozíciu problému zmyslu predstavuje život, jeho základné súradnice predstavujú tvrdé dosahy permanentnej politicko-ekonomicko-sociálnej krízy a – paradox – absencia jasnej životnej orientácie, to znamená deficit zmyslu, jeho neprítomnosť.

Pri čítaní knihy som si kládol tri typy otázok: O čom vlastne hovoríme, čo *presne* máme na mysli, keď si kladieme otázku zmyslu života? Kedy a v akých *okamihoch* sa pred nami táto otázka najčastejšie vynára, v čom má svoj *pôvod*? Má vôbec zmysel o zmysle uvažovať, má zmysel ho požadovať, tvoriť, negovať? Tri – pravdaže musia byť tri, pretože ide o súradnice hĺbky – body, vektory alebo intenzity, problematické už samotným spôsobom, akým ich kladieme a formulujeme.

Po prvé je tu požiadavka presnosti, to znamená konkrétnosti, objektívnej komunikovateľnosti určitej výrazovej jednoty alebo významu vybudovaného na báze vzťahu: niečo môže mať zmysel iba vo vzťahu k niečomu inému. Táto väzba je však od počiatku maximálne transparentná, resp. je možná iba ako transparentná, napríklad jazyk chápaný ako inštrument nám neumožňuje skúsenosť s jazykom, ale práve skúsenosť zmyslu, stretnutie so zmyslom ako niečím, čo prekračuje hranice jazyka – zmysel by tu bol obsahom toho, čo jazyk komunikuje. No keď pri bežnom rozhovore vyslovím to zázračné slovo „zmysel“, komunikácia sa odrazu prevracia. Dovtedy neprerušovaný tok reči sa náhle sťahuje do seba, aby sa nato vyrútil celkom neznámym smerom. Zhrnutie, teda zavínutie, istá koncentrácia a involúcia konkrétneho obsahu (napr. veta „To nemá zmysel“) totiž nikdy nenadobudne charakter totálnej negácie, ale skôr suspenzie či odkladu (niečoho, o čom sa momentálne nemá zmysel baviť). Zmysel takto potvrdzuje svoju dvojakosť – raz je to význam, raz je to účel. Čo sa však suspenduje a kam sa to odkladá? Celkom zjavne je to určitý obsah, posolstvo,

informácia. Obsah je však obsahom preto, že je neoddeliteľne spätý s určitým celkom, ktorého je čiastkovým vymedzením. Ak sa o niečom odmietam baviť, nikdy to nie je len jedna konkrétna a určitá vec, ale kontext (súbor reálnych vecí zahŕňajúci tak spôsob expozície, ako aj funkcie a spojenia, súvislosť), teda nie čo, ale práve nie-čo. Aj keď odmietam, stále autonomizujem zmysel práve ako súvislosť. Potvrzuje to však paradoxnosť reči o zmysle: schopnosť jazyka plniť svoju funkciu, teda udeľovať zmysel okolitému svetu, je paradoxne založená na neschopnosti ozmysľovať samotný zmysel. Ďalej disponujeme celou zásobou pojmov zmyslu. V rámci teórie môžeme hovoriť o zmysle z pohľadu biológie, fyziky, teológie alebo lingvistiky. Môžeme však filozoficky uvažovať aj o zmysle ako takom, o zmysle toho, v rámci čoho sa zmysel ako zmysel vynára a kladie: o živom zmysle, zmysle života (v tom najširšom zmysle slova). To je autorovo východisko: „artikulovaným a explicitným spôsobom sa sputuje na to, čo je obsahom pojmu zmysel života u človeka a akú úlohu zohráva tento zmysel v jeho živote, čo znamená, akú úlohu plní vzhľadom k ľudskej osobe“ (s. 24). Výsostne filozofická optika sa však v knihe celkom nenápadne prekrýva s kresťanským a antropocentrickým spôsobom uvažovania – kategória života/života ľudskej osoby je totiž transcendentálnou podmienkou zmyslu zahrnujúceho všetky svoje prirodzené antagonizmy. Život/život ľudskej osoby je tak pre autora principiálne čistou pozitivitou a totalitou: otázku zmyslu života si možno klásť práve preto, že je tu život/život osoby mlčky kvalifikovaný ako celok – naplnený, pravý a zmysluplný. Korektnejší podnázov knihy by mal teda znieť inak: *Perspektíva kresťanskej filozofie*.

Po druhé, kniha kladie otázku pôvodu, zdroja skúsenosti zmyslu. Situácia je opäť paradoxná: potrebu zmyslu vytvára najčastejšie jeho neprítomnosť. Zmysel života je takto vyextrahovaný z toho, čo primárne zakúšame ako neprítomnosť života v ňom samom, čo zakúšame v konfrontácii s kontingenciou, nepochopiteľným zlom, utrpením a iracionálnosťou ľudského osudu. Pojem zmyslu je z tejto perspektívy skúsenosti vlastne čistá singularita. Zmysel založený na konkrétnej – hocijako paradoxnej – skúsenosti jeho absencie sa musí prezentovať ako niečo jednorazové a jedinečné, pretože je situačne podmienený. Lenže ako situačne podmienený vždy zároveň transcenduje aktualitu, formuje sa do nových podôb v závislosti od nových a nových životných konfigurácií. Preto je dobré rozlišovať: o zmysle života možno hovoriť všeobecne ako o nad-zmysle (totálnom zmysle), ktorý samozrejme nemožno racionalizovať, pretože by to predpokladalo nekonečný regres racionalizácie (ozmyslenia, dodatočného odôvodňovania), alebo možno o zmysle hovoriť ako o subjektívnej skúsenosti, čiastočne. Túto funkciu plní kapitola 4.3. *Existenciálne rozporenia ako problematizácia zmyslu života človeka*. Subjektívny rozmer existencie tu autor odkrýva na určitých ťaživých rozporeniach tvoriacich podstatu utrpenia (zúfalstvo, strach a úzkosť, previnilosť, osamelosť, nuda, smútok). Prežívanie tohto utrpenia človeka najskôr uvrhne do pasivity, prežíva v nej rozklad elementárnej dôstojnosti a deštrukciu seba ako osoby. Podaním patričného lieku – kresťanská perspektíva – však autor živú, absurdnú a bolestnú skúsenosť utrpenia celkovo prerámčuje, a to tak, že utrpenie sub-

sumuje pod apofatickú skúsenosť (grécky pojem *apophasis* označuje negáciu a zjavenie), „v ktorej sa potenciálne môže zjaviť nový zmysel života“ (s. 82). Kľúčom je v tomto prípade nutnosť radikálneho rozhodnutia v dištinkcii zmysel – absurdita. V hre sú však ešte dva veľmi dôležité aspekty, o ktorých kniha veľmi nehovorí – zodpovednosť za rozhodnutie a sila k rozhodnutiu sa pre rozhodnutie. Kresťanské poslanstvo začína vždy od tohto jediného momentu, ktorý však nikdy nie je celkom v ľudskej moci. Rozhodnúť sa – dobre, ale nájsť k tomu silu... Nik si nerobí ilúzie o tom, že zápas s utrpením je ťažký a že je potrebné bojovať, nerobme si však ilúzie o tom, že skúšky často prevyšujú naše sily. Utrpenia sa nemožno jednoducho zbaviť tak, že prosto poukážeme na jeho možný zmysel – ako skúšky, obety, výkonu a rastu (s. 85 – 94). Utrpenie je reálnou a univerzálnou skúsenosťou, nachádzanie zmyslu v ňom je len možnosťou, možnou subjektívnou skúsenosťou.

Po tretie je to otázka zmyslu zmyslu, jeho zmysluplnosti, resp. spriehľadnenia zmyslu na úrovni tvorby alebo negácie. Čo sa stane v okamihu, keď si zmysel istým spôsobom znázorníme, keď ho myslíme? Jeho evidentnosť, ktorá bola až do tejto chvíle akoby prirodzeným živlom myslenia, sa stane tematická a viditeľná. Výsledkom kladenja zmyslu zmyslu je potom to, že na základe stanovenia podmienok jeho legalizácie odhalíme jeho závislosť a arbitrárnosť. Tento štrukturalistický pohľad autorovo určenie zmyslu ako cieľa a totálnej hodnoty („Zmysel života chápaný ako cieľ a hodnota“, porov. s. 38) mierne diskvalifikuje. Keby sme aj na druhej strane chceli zmysel povýšiť na absolútnu hodnotu, keby sme svet, živé bytosti a Boha chceli silou-mocou prežiarit jeho mocou, výsledok by bol ten, že by okrem neho nejestvovalo nič, s čím by ho bolo možné porovnať a ohodnotiť. V tomto zmysle by mal nulovú hodnotu, stal by sa bezcenným.

Na záver by bolo možné položiť otázku, ktorá by všetky tri uvedené problematické aspekty svojím spôsobom zjednocovala: Možno teda udeliť, skonštruovať, vytvoriť a poprieť zmysel? Alebo ho možno len darovať alebo nájsť a akceptovať? Je zrejmé, že autor nám neudeľuje nijakú lekciu z morálky, ani nehovorí o tom, kde a ako možno zmysel nájsť. Nepredpisuje nám nijaký zaručený recept. V podstate sa usiluje pre nás čitateľov problém zmyslu života a jeho postupného nachádzania pred nami odhaľovať a odblokovať. Zmysel života pre neho totiž nie je len teoretický (filozofický) problém. „Je bytostnou transcenciou, preto je pre nás darom a tajomstvom.“ (s. 131)

Mgr. Pavol Sucharek, PhD.
 Inštitút filozofie FF PU
 17. novembra 1, 080 01 Prešov
 e-mail: pavol.sucharek@unipo.com